

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייט שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

יפה שיחתן של עבדי אבות

הלכה

תפילה בחצר תחת כפת השמים

פרשת חיי שרה תשפ"ז

שנה כ"ז - קובץ חי [תתקל"ג]

יד"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת חיי שרה תפילתן של אבות

"ויצא יצחק לשוח בשדה" (בראשית כ"ד ס"ג).

"איתמר רבי יוסי ברבי חנינא אמר תפלות אבות תקנום, רבי יהושע בן לוי אמר תפלות כנגד תמידין תקנום... יצחק תקן תפלת מנחה, שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב, ואין שיחה אלא תפלה, שנאמר תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפך שיחו... לעולם אימא לך תפלות אבות תקנום, ואסמכינהו רבנן אקרבתות" (ברכות כ"ו ע"ב).

הנה מפשטות לשון הגמ' משמע שהאבות תיקנו את שלשת התפילות, ולכאורה תיקנו כן לדורות אחריהם, דאי לאו הכי מה ענין תקנה יש בזה.

אך הרמב"ם כתב (הל' מלכים פ"ט ה"א):

"על ששה דברים נצטווה אדם הראשון: על ע"ז, ועל ברכת השם, ועל שפיכות דמים, ועל גילוי עריות, ועל הגזל, ועל הדינים, אף על פי שכולן הן קבלה בידינו ממושה רבינו, והדעת נוטה להן, מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטווה, הוסיף לנח אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו, נמצאו שבע מצות, וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם, בא אברהם ונצטוו יתר על אלו במילה, והוא התפלל שחרית, ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית, ובמצרים נצטוו עמרם במצות יתירות, עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו".

הרי שהאבות התפללו כל אחד תפילתו המיוחדת, אך אין בזה תקנה לזולתם.

ודברי הרמב"ם הם מקור למה שכתב המהרש"א בחידושי אגדות שם שבאמת לא תיקנו את נוסח התפילה "אלא דמאבות למדנו שצריך לאדם להתפלל ג' תפלות בכל יום לקיים מה שנאמר ערב ובוקר וצהרים אשיחה וגו'... דמכל אחד מהאבות למדנו לפי מה שמצינו בו שהתפלל וכ"כ בספר יוחסין וכתב עוד אולי כל אחד מהם היה יותר זריז כפי מדתו כו' ע"ש".

תפילה בחצר תחת כפת השמים

הרי לן אף מדבריו שאין כונת הדברים שהאבות תיקנו תקנה לדורות שיתפללו ג'
תפילות בכל יום.

ובפנימיות הענין, האריך המהר"ל בנתיבות עולם (נתיב העבודה פ"ג) לבאר
דשלת התפילות הללו הם כנגד "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל
מאודך", עי"ש ותשבע נועם.

תפילה בחצר תחת כפת השמים

ב

תפילה בחצר תחת כפת השמים

"ויצא יצחק לשוח בשדה" (בראשית כ"ד ס"ג).

באשר שאל לדעתי באיש יקר ירא ה' ולדבריו כאשר לפעמים נבצר ממנו ללכת לביהכ"נ עם הציבור והוא נאלץ להתפלל יחידי בביתו. נהנה הוא להתפלל בחצר ביתו בין האילנות והצמחיה תחת כפת השמים, ולא בתוך ביתו. לדבריו התפילה בטבע מעוררת אצלו את כונת הלב והוא מרגיש התעוררות גדולה יותר מאשר אם מתפלל בתוך ביתו. האם רשאי הוא או אף מצווה להתפלל בחצר.

הנה אמרו (ברכות ל"ד ע"ב):

"אמר רב כהנא חציף עלי מאן דמצלי בבקתא".

וכן הוא בשו"ע (סימן צ' סעיף ה'):

"לא יתפלל במקום פרוץ, כמו בשדה, מפני שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר". ומקור טעם זה בדברי רש"י, עי"ש.

וביאור הלכה זו נראה, לפי דברי הרמב"ם (הל' תפילה פ"ה הי"א) דעיקר כונת התפילה להרגיש שהוא "עומד לפני המלך", ולעמוד לפני המלך בשברון לב כעבד העומד לפני המלך להתחנן לפניו על נפשו ועל עמו.

וכבר האריכו כל ספרי המוסר לבאר שהגדולה שבסגולות לקבלת התפילה הוא הכנעת הלב ושברון רוח, כי קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע, ואין כל צורך להאריך בזה.

והנה הקשו התוס' ממקרא מלא שדיבר הכתוב (בראשית כ"ד ס"ג) "ויצא יצחק לשוח בשדה", ודרשו חז"ל (שם כ"ו ע"ב) אין שיחה אלא לשון תפילה, ויצחק תיקן תפילת מנחה, הרי שהתפלל בשדה. ותירצו בשתי דרכים: א. התם מיירי בהר המוריה. ב. אין הקפידא אלא שלא יתפלל במקום שרגילין בני אדם והולכי דרכים לעבור.

תפילה בחצר תחת כפת השמים

ובשני התירוצים של התוס' מצינו פירושים שונים באחרונים שיש בהם נפ"מ להלכה.

בתירוץ של התוס' דהר המוריה שאני, נחלקו הב"ח והלבוש.

הב"ח פירש דהר המוריה היה מוקף מחיצות, וכל שמוקף מחיצות מותר להתפלל שם אף שאין תקרה מעל ראשו. וכן כתב הט"ז (סק"ב). ומתוך כך פסקו האחרונים שמותר להתפלל במקום מוקף מחיצות, וכ"ה במשנה ברורה (ס"ק י"ב).

אך לכאורה חידוש גדול לומר שהר המוריה היה מוקף מחיצות, וכי מי בנה מחיצות אלה ולשם מה נבנו.

והלבוש (סעיף ה') כתב פירוש אחר, דכל הטעם שאין להתפלל בבקעה משום שאין לב נשבר ואין עליו אימת מלך, אבל הרי הוא המקום שבו אברהם אבינו עקד את יצחק בנו, וכיצחק יצא להתפלל במקום שבו נעקד, וכי יש לך אימת מלך ויראתו גדול מזה. ולענ"ד פירוש זה נפלא מאוד, ולא ידעתי למה כתב עליו הב"ח ולא נהירא.

ונשאלתי ע"י רבים על מה סמכו להתפלל ברחבת כותל המערבי, והלא הוא מקום פתוח, ומלבד התירוץ דהוי מקום מוקף מכל עבר, נראה עוד לפי דברי הלבוש דכל המתפלל ליד שריד בית מקדשנו ותפארתנו שחרב, המקום הקדוש ביותר בכל העולם כולו, ודאי יתפלל בכונה יתירא ושברון לב, וכך נאה וכך יאה.

וגם בפירוש השני של התוס' מצינו שתי דרכים.

הבית יוסף הבין דבריהם דסיבת האיסור הוא משום שעוברי דרכים ועוברי אורח יפריעו לכוונת התפילה, ולכן תמה עליהם דמה זה ענין לחציפות, ודחה את דברי התוס' מן ההלכה כיון שהם סותרים את לשון הגמ'.

ושלשה עמודי עמוחי ההלכה, הב"ח, הט"ז ומגן אברהם, כל אחד לפי דרכו כתבו לדחות קושיית הבית יוסף וליישב את דברי התוס'.

הב"ח כתב דהוי חציף כיון שאינו חושש להצניע לכת עם הקב"ה ולהיות נכנע לפניו, אלא מתפלל בפרהסיא במקום שרבים מבקרים, ואין זה משום חסרון בכונת התפילה.

תפילה בחצר תחת כפת השמים

הט"ז (סק"ב) כתב דכל כונת התוס' דבמקום שבני אדם עוברים בו לא הוי מקום צניעות וממילא חצוף, דיש לו להתפלל במקום צנוע, ולדבריו אין הבדל יסודי בין שני התירוצים בתוס'.

והמגן אברהם (ס"ק ו') כתב דהמתפלל במקום שבני אדם עוברים מראה בעצמו כאילו בטוח הוא שבני אדם לא יפריעו לכוונת תפילתו, וזה חציפות.

הרי לן הבנת הבית יוסף דאין לו להתפלל במקום שבני אדם עוברים ושבים כיון שאינו יכול לכיין כראוי בתפילתו, אך גדולי הפוסקים פירשו דברי התוס' בד"א.

ולהלכה יש לסמוך על הפוסקים שהסיקו מהתירוצ הראשון של התוס' דמותר להתפלל בכל מקום מוקף מחיצות וכמבואר לעיל. ובשערי תשובה (סק"א) הביא כן מספר בתי כהונה וממזבח אבנים, ובברכי יוסף כתב דכך מנהג ירושלים להתפלל בחצרות בתי כנסיות ובתי מדרשות.

ושלשת אלה היו מגדולי ירושלים, אך מנהג זה היה נפוץ ומקובל גם בקהילות שבגולה, וכתב בן איש חי (פר' יתרו, שנה ראשונה) שבעירו בגדד, רוב הציבור מתפללים בקיץ בחצרות שאין בהם תקרה, ורבים מתפללים על גגות ביהכ"נ ברוב ימות השנה, עי"ש.

וגדולה מזו כתב המשנה ברורה (ס"ק י"א) מהפרי מגדים והחיי אדם דבשעת הדחק יכול להתפלל בין האילנות, דגם זה הוי מקום צנוע.

ולולי דמיסתפינא הוי אמינא בזה עוד צד גדול להקל.

דהנה יש לתמוה על שלשת עמודי ההלכה הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש, שכל השו"ע סובב על ציר פסקיהם, שהשמיטו הלכה זו לחלוטין, והלא דבר הוא, וכבר תמהו האחרונים על פליאה זו, עיין במעדני מלך על הרא"ש (ברכות פ"ה ס"ק פ').

ולענ"ד נראה בזה בדקדוק לשון רב כהנא "חציף עלי מאן דמצלי בבקתא".

ולכאורה לא בא רב כהנא לקבוע הלכה לבית ישראל, אלא לומר את הנראה לו מזוית הראיה שלו, דהמתפלל בבקעה נראה בעיניו כחצוף, ולא בא לקבוע הלכה לכולי עלמא, ופרש"י שמטבעם של בני אדם, המתפלל במקום סגור וצנוע דרכו להיות לבו

תפילה בחצר תחת כפת השמים

נשבר ואימת מלך עליו, משא"כ מי שמתפלל בבקעה קבועה, אבל פשוט שאין בזה כלל גמור, וכשם שאין פרצופיהן דומין זה לזה אין דעותיהן דומין זה לזה, וכל אדם צריך להתבונן בתכונת נפשו ונטיית לבו, באיזה מקום ובאיזה דרך יכנע לבו ולהיותו עומד לפני המלך, ולא הרי זה כהרי זה.

ומשו"כ השמיטו עמודי התבל האלפסי, המיימוני ורא"ש המדברים הלכה זו, כי אין כאן הלכה פסוקה אלא הוראה כללית שיש לאדם לשים אל לבו להתפלל בדרך ובמקום להכנע לבו בתפילתו. ורב כהנא אמר בהרגשת לבו שאין לב האדם נשבר בתפילתו בבקעה.

ואפשר דאף לדעת הטור והשו"ע שהביאו הלכה זו, מ"מ זיל בתר טעמא דאין כאן גזה"כ ולא תקנת חכמים, אלא סברא המבוססת על דרכו של עולם של רוב בני האדם, ואין למדין מן הכללות.

ונראה עוד לדקדק בדברי השו"ע, דשלא כהרגלו כתב טעם הלכה זו משום דכאשר הוא מתפלל במקום צנוע אימת מלך עליו ולבו נשבר, ובדרך כלל אין דרך השו"ע לכתוב אלא גוף ההלכות, ונראה מזה דאכן מילתא בטעמא היא וזיל בתר טעמא, וכל שיכול לכיין יותר בחצר כך יעשה.

ולפי זה נראה דהמכיר בעצמו, מטבעו והרגלו דכאשר הוא מתפלל בשדה ובבקעה לבו מתעורר בערגה ועולה על גדותיו בקרבת אלקים, כך נאה וכך יאה.

כך נראה לענ"ד לולי דמיסתפינא מחבראי.

תפילה בחצר תחת כפת השמים

ג

תפילה בגינות וברחובות עיר

יהודים רבים בכל מקומות פזוריהם ארגנו מניני תפילה בין הבתים ועל הגגות וברחובות עיר, בהנחה שבמקום פתוח דשלטי ביה אוויר, סכנת ההידבקות מועטת.

ויש לעיין אם אריך למיעבד הכי, דהלא אמרו חז"ל (ברכות ל"ד ע"ב) "אמר רב כהנא: חציף עלי מאן דמצלי בבקתא". וברש"י שם: "בבקעה, שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך, ולבו נשבר". וכ"ה בשו"ע (סי' צ' ס"ה):

"לא יתפלל במקום פרוץ, כמו בשדה, מפני שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר".

אמנם בשערי תשובה (שם סק"א) הביא מבתי כהונה ומספר מזבח אדמה דבמקום המוקף מחיצות לית לן בה ובברכי יוסף כתב שכך נהגו בירושלים. וכן נהגתי אף אני בכלל שלנו התפללנו בחצר פנימית המוקפת מחיצות תחת כיפת השמים.

ונראה לכאורה דלא בעינן בזה דין מחיצות כמו לגבי רה"י בשבת ואף לא שתיים וטפח כדין דפנות הסוכה, אלא כל דהוי מקום צנוע וצדדי ולא בבקעה פתוחה יש להקל בשעת הדחק.

וגדולה מזו הביא המשנה ברורה (ס"ק י"א) מהפרי מגדים והחיי אדם (כלל י"ז ס"א) דבשעת הדחק יהדר להתפלל בין האילנות, הרי דעיקר הקפידא לא להתפלל בשדה פתוח, שממעט בזה אימתא דשמיא.

והנה התוס' שם תמהו ממאי דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה, ואמרו חז"ל אין שיחה אלא תפילה ודרשו מכאן שיצחק תיקן תפילת מנחה, הרי שיצחק התפלל בשדה. ותירצו בשתי דרכים:

א. שם מיירי בהר המוריה. וכוונתם דפשיטא לן דכאשר מדובר בהר המוריה מקום השכינה, ודאי שאין בזה גרעון וחסרון ביראת ה' אלא תוספת וריבוי. ומטעם זה הסברתי שהרבבות ומאות האלפים שמתפללים בכותל המערבי תחת כיפת השמים נהגים כהוגן. ואין כל עדיפות להתפלל בחלק המקורה של הכותל.

תפילה בחצר תחת כפת השמים

ב. אין קפידא אלא במקום שעוברין בו הולכי דרכים. והבית יוסף דחה תירוץ זה מהלכה משום דברי הזוהר, ולכן פסק השו"ע דבכל ענין אין להתפלל בשדה.

ומ"מ מבואר בשו"ע דההולך בדרך מותר לו להתפלל בשדה ובבקעה, וכך נראה בכל ענין דאי אפשר בענין אחר.

וכך גם בנידון דידן עדיף להתפלל תחת כיפת השמים במקום רחב ומאוורר מאשר בחדר צפוף שסכנתו מרובה.

והנה האחרונים תמהו בדברי הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש שהשמיטו הלכה זו ולא כתבוה, ובחידושי שמן רוקח לזקנינו שהיה מאדירי התורה בדורו דור דעה, כתב שלפי הנראה הם פירשו דאין כונת חז"ל לבקעה אלא לצריף קטן ורעוע וכלשון בקתא בכל מקום, ולפי זה כתב שדברי רב כהנא הן הם דברי רבי יוחנן שאין להתפלל במקום שאין בו חלונות, עי"ש.

אך להאמור אין הדברים מתיישבים על הלב, דמה ענין זה אצל זה, והלא מקרא למדו שיש להתפלל במקום שיש בו חלונות. אך בהגהת הרש"ש כתב כעין דבריו לפני דברי תלמידי רבינו יונה בברכות (כ"ד ע"ב מדה"ר) בטעמא דמילתא שאין מתפללין בבית שאין בו חלונות:

"אפשר לומר שהטעם הוא מפני שע"י ראיית האור תתיישב דעתו יותר ויוכל לכוין כראוי".

ולפי דבריו אכן מסתבר דהא דמתפלל בביקתא חציף מישך שייך להא דאין להתפלל בית שאין בו חלונות, דגם בבקעה אין דעתו מתיישבת כראוי.

והתוס' יו"ט במעדני מלך על הרא"ש (פ"ה סי' כ"ד אות פ') כבר כתב דהרי"ף והרא"ש כפי הנראה השמיטו הלכה זו משום קושיית התוס' מיצחק אבינו שהתפלל בשדה, עי"ש.

תפילה בחצר תחת כפת השמים

ועוד טעם נוסף יש להקל בזה יש לפי מש"כ בכף החיים (ס' צ' ס"ק ל"א) בשם רבינו ישעיה האחרון ועוד כמה מקורות דאין בזה קפידא אלא במתפלל ביחיד, אבל במנין עשרה אין בזה כל חציפות, וכ"ה בספר האשכול הלכות מנחה ומעריב (סימן כ"ב), עי"ש.

[מנחת אשר קורונה סימן מ']

יפה שיחתן של עבדי אבות

תפילות אבות תקנום

"ויצא יצחק לשוח בשדה" (בראשית כ"ד ס"ג).

"וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני
ה'" (י"ט, כ"ז).

"אין עמידה אלא תפילה, מכאן שאברהם תיקן תפילת
שחרית... תפילות אבות תקנום" (ברכות כ"ו ע"ב).

דורשי רשימות דרשו, בשמו של כל אחד מן האבות נרמזת תפילתו
המיוחדת, באות השניה של שמו. ב' דאברהם רמז היא לתפלת הבוקר,
צ' דיצחק רמז היא לתפלת הצהריים, וע' דיעקב כנגד תפילת ערבית
עומדת.

וברור הדבר איפוא, שלא באקראי תיקן כל אחד מן האבות את תפילתו
המיוחדת לו והיה זהיר בה ביותר [וכמ"ש המהרש"א בברכות (כו, ב) שאף
שכל אחד מן האבות התפלל את כל שלשת התפילות מ"מ היה זהיר
במיוחד בתפילה שתיקן בעצמו], אלא קשר פנימי ומהותי יש לו, וזיקה
מיוחדת לתפילה מסוימת זו שתיקן.

ונראה בזה, שהנה הכתוב אומר (תהלים צב, ג) "להגיד בבוקר חסדך
ואמונתך בלילות", הרי שתפילת השחר ממדת החסד היא, והיא מדתו
של אברהם אבינו, וכמ"ש (מיכה ז, כ) "תתן... חסד לאברהם". ועיין עוד
בכתובות (ח, ב) שבריתו של אברהם גמילות חסדים היא, והיינו מדתו
שנטע אשל לתת לאורחיו אכסניא לאכילה שתיה ולינה, עי"ש ברש"י.
ועל כן בדין הוא שיטול שכרו ויתקן תפילת השחר להגיד בבוקר את
חסדיו של בעל החסד והרחמים.

תפילת המנחה ממדת הדין היא נובעת, וכמ"ש ב"בזוה"ק יתרו (פח, ב)
"תא חזי, דכל שתא יומא דשבתא כד מטא שעתא דצלותא דמנחה דינא
תקיפא שלטא וכל דינין מתערין". יצחק אבינו שליט היה במידת הדין,
ובחינתו היא "פחד יצחק", וכן כתב המהרש"א (יבמות סד, א) "שהיתה

יפה שיחתן של עבדי אבות

מדתו מדת הדין דמ"ש פחד יצחק... כידוע לחכמים". על כן בא יצחק ותיקן תפילת המנחה.

ותפילת הלילה תפילתו של יעקב היא, וכפי שכבר אמרתי פעמים רבות שלילה רמז לגלות הוא בכל מקום, וכל עבודתו של יעקב אבינו בחיר האבות היתה לתקן לבני ישראל שם ושארית באורך הגלות שלא יאבד זכרם, ויעמדו בתמותם בגלות המר והנמהר. ובזוה"ק (ח"א קמו, א) כתב שיעקב הנחיל לבני ישראל לדורותיהם את הברכות שנתברך ובזכות ברכות אלו נגאלו ישראל ועתידין להיגאל מכל גלויותיהם (ועיין בזה באריכות בפתיחה לחומש בראשית ובפרשת תולדות מאמר "ויעקבני זה פעמיים").

ראה נא מה שכתב הכהן הגדול מאחיו במשך חכמה פרשת ויגש (בראשית מו, ב) "הנה אצל אברהם ויצחק לא מצאנו זה רק ביעקב... היינו מפני שהיה מוכן לצאת לחו"ל לגור, לכן בא אליו התגלות אלקות בלילה. להראות שאף בלילה בחשכת הגלות שורה שכינה בישראל, כמו שאמרו גלו לבבל שכינה עמהם. וזה אברהם תקן תפילת שחרית ויצחק מנחה ויעקב ערבית והן איברים ופדרים שהן קריבין בין ביום בין בלילה... ולזה אמר יענק ה' ביום צרה ישגבך שם אלקי יעקב שבזמן שהם בצרה ובחשכת הלילה ישגבך אלקי יעקב שנגלה אליו בלילה, ודו"ק".

שלושת האבות כבשו לנו דרך ומסילה בסולם העולה בית אל ובדרך המובילה אל קץ הימין, כל אחד לפי מדתו ובחינתו "אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק ויעמידה ליעקב לחוק לישראל ברית עולם".

יפה שיחתן של עבדי אבות

יפה שיחתן של עבדי אבות

"ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו... ואשביעך בה' אלקי השמים ואלוקי הארץ אשר לא תיקח אשה לבני מבנות הכנעני...כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק".

על פרשת שליחות זו של אליעזר עבד אברהם אמרו חז"ל "יפה שיחתן של עבדי אבות יותר מתורתן של בנים" (ב"ר ס' ח').

ומן הראוי להתבונן, אברהם אבינו מצווה לאליעזר "לא תיקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אני יושב בקרבן", בנות הכנעני שכניו של אברהם אבינו אינם מוצאים חן בעיניו, הם אינם ראויים לבנו יחידו ליצחק ואברהם אבינו מצווה לאליעזר להרחיק נדוד לארץ מולדתו ליקח אשה ליצחק, ומוטל עלינו להבין מה חרדתו הגדולה של אברהם אבינו בציווי זה. ובפרט יקשה הדבר מאחר שכתב הרמב"ם [פ"א מהל' עכו"ם ה"ט]: "משהגיע אברהם אבינו לארץ כנען והוא קורא שנאמר ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירהו לדרך האמת עד שנתקבצו סביביו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם ושתל בליבם העיקר הגדול הזה".

מדוע א"כ לא יקח אברהם אבינו אשה לבנו מתוך כל האלפים ורבבות בני ביתו, ותחת זאת אברהם אבינו שולח את אליעזר לקחת אשה לבנו מחרן לאור כשדים מקום עבודת אלילים מקום אשר ביקשו להורגו כאשר קרא שם בשם ה' כמבואר ברמב"ם שם.

בכלי יקר עמד על שאלה זו וכתב:

"מסתמא צוה שלא יתחתן בבנות הכנעני פן ילמד ממעשיהם וכו' וא"כ מה ירויח אם ישא אשה מבנות לבן ובתואל אשר גם הם עובדי ע"ז כמו הכנעני וכו' אמנם יש חששא אחרת והוא שטבע האבות נמשך גם לבנים זה דוקא

יפה שיחתן של עבדי אבות

באותם עבירות הבאים מפאת החומר באכילה וזימה וכילות וקנאה וכל המידות הרעות וכו' אבל עבודה זרה דבר התלוי בשכלו של אדם אינו מתפשט מאבות לבנים וכו' ע"כ היה מרחיק הכנענים שהיו שטופים בזימה ולא הרחיק לבן ובתואל שלא היה בהם כי אם פחיתת הע"ז בלבד".

וכבר קדמו בדברים אלו בדרשות הר"ן [דרוש החמישי] וז"ל:

"עם היות לבן עובד ע"ז בחר יצחק להתחתן בו יותר משיתחתן עם בנות כנען וכו' מאשר היו בני כנען מוטבלים בתכונות רעות היו בוחרים האבות להתרחק מהם ולהדבק במי שאינו מוטבע באותן התכונות הרעות גם כי היה עובד ע"ז לפי שאותם התכונות מתעברות ונמשכות בזרעם והם כמו חולי הנקראים בספרי הרפואה חלאים ירושיים".

כשאברהם אבינו בא לנטוע את כרם ישראל ולבנות את ביתו הוא אינו מתיירא כלל מע"ז, בביתו של אברהם אבינו אין כלל מקום לע"ז, אורו של אברהם אבינו מכהה ומבטל כל שביב וזיק של אמונה בטלה, ברם ממידות רעות ותכונות פסולות אברהם אבינו חושש ומתיירא, אי אפשר להשתית ולהקים את כרם בית ישראל כאשר יש אפילו תערובת קלה של תכונות ומידות רעות, וכמאמרו של גאון המוסר ר' ישראל סלנטר דקל לו לאדם להניע הרים ולעקור גבעות ממקומם מאשר לתקן מידה אחת רעה הטבועה בנפשו, ועל כן שולח אברהם את אליעזר אל ארצו ומולדתו למשפחתו לקחת אשה לבנו ולא מאנשי ארץ כנען המקולקלים במידותיהם.

וכבר אמרו חכמים במשנה (אבות ה' י"ט):

"כל מי שיש בו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו ושלשה דברים מתלמידיו של בלעם הרשע, עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו, עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע, מה בין תלמידיו של אברהם אבינו

יפה שיחתן של עבדי אבות

לתלמידיו של בלעם הרשע, תלמידיו של א"א אוכלין בעוה"ז ונוחלין לעוה"ב שנאמר להנחיל לאוהבי יש ואוצרותיהם אמלא, אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנום ויורדין לבאר שחת שנאמר ואתה אלוקים תורידם לבאר שחת וכו"ל

וברבינו יונה כתב שם "היה אפשר לתנא לקצר ושלא להאריך בכלל ופרט והיה יכול לומר כל מי שיש בו וכו' מתלמידיו של בלעם הרשע ולמה תני דרך כלל והדר מפרש אלא בא ללמדנו שג' דברים אלו כוללים כל השלימות וכן מעשה ההפכיים להם כוללים כל הפחיתות, וזהו כי אם היה מקצר היה נשמע שמי שיהיו בו הג' דברים הנזכרים הוא מתלמידיו של א"א, אך לתלמידיו של א"א היו לו שלמיות רבות לאלפים ולרבבות זולת אלה, אשר על כן אמר שמי שיהיו לו שלשה דברים האלה וכו' כלומר כל השלמתם על שעליהם היו נקראים תלמידיו היו אלה וכו' שאלה הג' דברים היו הגורמים ביותר מתלמידיו של א"א וכן להיפך לזה בתלמידי בלעם הרשע כלומר שכל עצמות הלמוד שלמדו מבלעם הרשע היו ג' דברים הללו".

והדברים מפליאים ברוממות המדות ושגב תורת השלמתם הלא אברהם אבינו היה זקן ויושב בישיבה (יומא כ"ח ע"ב) ולפניו היו ו' מאות או ז' מאות סדרי משנה (חגיגה י"ד ע"א) שכך היתה משנת הראשונים, וכמה גדולים היו המסכתות של אאע"ה שאמרו חכמים מסכתא דע"ז דאברהם אבינו ד' מאות פירקי הוי (ע"ז י"ד ע"ב), ולא עוד אלא שא"א השיג כל מצוה ודין שחידשו חכמים דהלא קיים אף מצות עירוב תבשילין (יומא כ"ח ע"ב וע"ע קידושין פ"ב ע"א), ועוד אמרו חז"ל דהקב"ה מחדש בכל יום חידוש בתורה ואף חידוש זה השיג א"א בכל יום ויום (ב"ר וירא מ"ט), וכל התורה העצומה והרחבה הזאת הארוכה מארץ מדה והרחבה מני ים לימד את תלמידיו, ואעפ"כ לא נקראו תלמידיו של אברהם אבינו אלא מי שיש בו שלשה דברים הללו שהם יסודות המדות הטובות כולן, ואף תלמידיו של אברהם אבינו שלמדו אצלו כל התורה כולה שבכתב ושבע"פ לא נקראו תלמידיו כי אם על שם שלשה דברים האלה כמו שביאר רבינו יונה, כי המדות הן יסוד כל התורה כולה.

יפה שיחתן של עבדי אבות

ושלש מדות אלו שעל שמם נקראים אנו תלמידיו של א"א, הן הם יסודות עיקריים בתורת המדות והם מכוונים כנגד הקנאה התאוה והכבוד המוציאין את האדם מן העולם (אבות ד' כ"ח). עין טובה היא ההיפך של הקנאה, רוח נמוכה היא היפוכה של הגאווה וההתנשאות, ונפש שפלה היא ביטול כח התאוה, הרי ששלשת מדות אלה יסוד הם לשלימות האדם בתיקון המדות והדביקות בהקב"ה, עיקר משנתו ומורשתו של אבינו אברהם.

ב

והנה אמרו חז"ל דיסוד האומה הישראלית מידות טובות הוא, וכך מצינו ביבמות (ע"ט ע"א) "שלשה סימנים יש באומה זו, הרחמנים, והביישנים, וגומלי חסדים". ובירושלמי קידושין אמרו בלשון אחר (מ"ב ע"ב) "באותה השעה אמר דוד ג' מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל רחמנים וביישנים וגומלי חסדים".

המידות טובות מתנה הן שנתן הקב"ה לישראל והן הם סימני ההיכר של עם ה' שנצטוו להתדמות לה' ולדבוק במדותיו.

ועוד אמרו חז"ל (אבות פ"ה משנה י"ט) "כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע". תלמידיו של אברהם אבינו אינם בהכרח הבקיאים בש"ס ופוסקים, ואף לא מי שקיים כל התורה עד שלא ניתנה, אלא אלה המתוקנים במידות הטובות.

וכל זה יודע אליעזר עבד אברהם כשהוא יוצא בשליחותו של אברהם אבינו להביא אשה ליצחק בנו. כל זה יודע אליעזר כאשר על כתפיו הוטל לזרוע את הזרעים הראשונים בכרם ה' צבאות.

והנה אברהם שולח את אליעזר לקחת אשה ליצחק ואינו מוסר בידו לא שם ולא כתובת, ומנין ידע אליעזר מי היא זאת ואיזוהי אשה זו.

יפה שיחתן של עבדי אבות

אך רוח הקודש מבשרתו דכאשר ימצא נערה אחת שתוכיח במעשיה מידות טובות בהפלגה יתירה, מעל ומעבר לצפוי וראוי ומקובל, זאת היא האשה שהקב"ה ייעדה ליצחק בן אברהם אדונו.

והוא שאמר אליעזר עבד נאמן (כ"ד י"ב – י"ד):

"ויאמר ה' אלקי אדני אברהם הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדני אברהם. הנה אנכי נצב על עין המים ובנות אנשי העיר יצאת לשאב מים. והיה הנערה אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אתה הכחת לעבדך ליצחק ובה אדע כי עשית חסד עם אדני".

וברש"י (פסוק י"ד):

"אותה הכחת – ראויה היא לו שתהא גומלת חסדים וכדאי ליכנס בביתו של אברהם. ולשון הוכחת ביררת".

אין זה מדרכו של עולם ואף לא מדרכי הנימוס שנערה צעירה תשאב מים לעדר גמלים כאשר גבר בגוברין הוא מנהיג העדר, וכי לא די בכך שהיא מאירה לו פנים ונותנת לו רשות לשאוב ולהשקות ככל שיעלה על רוחו. אך אין זה ראוי שהיא בכוחותיה הדלים תשאב ותשקה, ולפיכך אמר אליעזר בלבבו, אם כן יקרה אלקים לפניו שתאמר "שתה וגם גמליך אשקה אתה הכחת לעבדך ליצחק".

ורבקה עוד הפליגה יותר מזה ואמרה (שם י"ח – י"ט):

"ותאמר שתה אדני ותמהר ותרד כדה על ידה ותשקהו. ותכל להשקתו ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשתת".

וברש"י שם:

"אם כלו, די ספקון, שזו היא גמר שתייתן כששתו די ספוקן".

יפה שיחתן של עבדי אבות

ידוע בדרכי הטבע שגמלים שתייתם מרובה ואחרי ששתו מים רבים ילכו שבועות בלי מים, ורבקה אומרת לאליעזר שהיא תשקה את הגמלים לא רק עד שתשיב נפשם שלא ימותו בצמא, אלא "גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשתת".

ובאמת גם מדת החסד של אברהם אבינו היתה עד קצה היכולת, מעל למה שמקובל ומצופה ומעבר לדרכו של עולם, הלא גדול הדור היה אברהם אבינו ואנשי ביתו היו אלפים ורבבות (כמ"ש הרמב"ם בריש הל' עכו"ם), הקב"ה השפיע עליו כבוד וגדולה (כמ"ש בחולין פ"ט ע"א), שר צבא נערץ בין האומות היה שהרי גבר על ד' מלכים, עבדים ומשרתים רבים היו לו, וביום שלישי למילה כבן מאה שנה יושב הוא בפתח האהל כחום היום, הוא ולא מלאך הוא ולא שליח, ורואה הוא שלשה אנשים שנדמו לו כערביים עובדי עבודה זרה ולא כאנשים מכובדים, וירץ לקראתם ומפציר בהם שיכנסו לביתו.

אין זאת אלא הפלגה יתירה במידת החסד, על כן הבין אליעזר עבד אברהם בשיחתו היפה שכך גם אשה זו שתהיה לעזר ליצחק בן אברהם מופלגת תהיה במדת החסד.

מדה מופלגת הוכיחה רבקה בגמילות חסדים ובמדת הרחמים, הוכיחה במעשיה שאכן נתברכה במתנה טובה שנתן הקב"ה לעמו ישראל וסימני האומה יש בה, וראויה היא לטעת את כרם ה' צבאות אלקי אבותינו.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

